

Originalni naučni rad
UDK:316.624:342.7-055.2
DOI:10.7251/ZCMZ0125250S

SOCIOLOŠKO-PRAVNI ASPEKTI DIGITALNOG NASILJA NAD ŽENAMA

Ognjen Sredojević¹⁰¹, MA

*Dipl. pravnik unutrašnjih poslova, master politikologije i međunarodnih odnosa,
doktorand na Fakultetu političkih nauka, Univerziteta u Banjoj Luci,
Viši inspektor – komandir voda Srednje škole unutrašnjih poslova, Uprava za policijsko
obrazovanje, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske*

Apstrakt: Digitalno nasilje nad ženama postaje sve prisutniji fenomen u savremenom društvu, što za posljedicu ima brojne sociološke i pravne izazove. Ovaj rad se bavi proučavanjem sociološko-pravnih aspekata digitalnog nasilja, pri čemu analizira njegove oblike, posljedice i društveni uticaj, kao i pravne mehanizme zaštite žrtava i odgovornost počinitelaca. Predmet istraživanja obuhvata različite oblike digitalnog nasilja nad ženama, uključujući cyberbullying, online uznemiravanje, zlonamjerno objavljivanje privatnih informacija i slanje prijetećih poruka. Cilj rada je da se sagleda uticaj digitalnog nasilja na psihosocijalno stanje žena, kao i efikasnost pravnog okvira u sprečavanju i sankcionisanju ovog vida nasilja. Ovo istraživanje koristi analizu zakonskih akata, empirijske podatke, kao i sociološke teorije koje pomažu u boljem razumijevanju motivacija počinitelaca i posljedica po žrtve. Zaključci rada ukazuju na potrebu za unaprijeđenjem zakonskih rješenja i edukacijom javnosti o problemima digitalnog nasilja, sa posebnim naglaskom na osjetljive grupe poput žena.

Ključne riječi: digitalno nasilje, žene, sociološki aspekti, pravni aspekti, online uznemiravanje, cyberbullying, pravna zaštita, psihosocijalne posljedice, edukacija.

Uvod

Diskusija na temu ovog rada može se slobodno započeti sa stavom, da viševjekovno bosanskohercegovačko iskustvo i način življenja, ostavilo je dubok trag po pitanju tradicionalnog shvatanja odnosa između muškaraca i žena. Ipak, prije same diskusije na ovu temu potrebno je navesti da, podneblje u kome danas živi bosanskohercegovačko društvo, sa svim svojim etničkim i nacionalnim grupama, nacionalnim manjinama, sličnostima i razlikama između istih, kroz istoriju svog postojanja prolazilo je buran i trnovit put. Upravo na ovom prosotru, tj. današnje Bosne i Hercegovine, kroz istoriju, dolazile su mnoge osvajačke religije i nacije, zadržavale se, odalžile, ali su ostavile dubok trag svog boravka i načina života. Bilo kako bilo činjenica je, da danas i pored ostalih balkanskih država postoji još jedna „moderna“ kao i međunarodno priznata država, odnosno Bosna i Hercegovina. Kao takva, danas u njoj takođe žive narodi (priznatim statusom „konstitutivni narodi“), etničke i manjinske grupe sa svim svojim sličnostima, razlikama, običajima življenja kao i nekada. Pored gore navedenog, za temu ove diskusije bitno je, da je generalno za društvo u cijelini zajedničko, da na ovom bosanskohercegovačkom prostoru društvo i danas u velikoj mjeri je patrijarhalnog stava življenja. Takav način pogleda na usvojene vrijednosti ostalo je kao tradicija kulture življenja na ovom prostoru. Neće se ulaziti u diskusiju da li je patrijarhat kao način života i njegovanja tradicije u današnje vrijeme pozitivan ili negativan u pogledu samog društva, ali je bitno kako bosanskohercegovačko društvo sa usvojenim patrijarhalnim vrijednostima uopšte, ima odnos prema rodno zasnovanim razlikama između muškaraca i žena.

Nasilje nad ženama kao jedan od oblika društvenih devijacija, uvijek je bilo prisutno, te pratilo čovječanstvo kroz istoriju svog razvoja, sve do danas... Danas čovječanstvo živi u novom modernom dobu, dobu sveopšte digitalizacije, tako da i oblici nasilja nad ženama doživljavaju određene promjene. S tim u vezi, digitalna globalizacija utiče, odnosno podstiče nasilje nad ženama u današnjem

¹⁰¹ sredojevicognjen@gmail.com

savremenom, odnosno „digitalnom“ vremenu, a što predstavlja sveprisutan socijalni ali zasigurno i globalni, tj. međunarodni problem.

Opštepoznato je, da svi oblici nasilja nad ženama imaju negativan uticaj na njihovu ličnost u bilo kojoj dobi njihovog emocionalnog, psihičkog ili fizičkog razvoja. S tim u vezi, nasilje stvara neposredni rizik u njihovom daljem razvoju i formiranju ličnosti. Potrebno je naglasiti da, žene kao žrtve akta nasilja, osim zadobijenih fizičkih povreda doživljavaju i različito ponižavanje, kako od strane nasilnika, nerijetko i od strane zajednice u kojoj žive. Ponižavanje se ogleda u različitim oblicima, tj. odbačenosti, osudi, opravdanosti nasilja, „etiketiranju“ i sl., da li neposredno (psihičkim pritiskom, verbalnim napadom i vrijeđanjem na ženu kao žrtvu nasilja) ili putem Interneta (uključujući društvene mreže), a u kojima se objavljuju različiti uvrijedljivi komentari, koji su usmjereni prema konkretnoj osobi, tj. ženi ili ženama uopšte. To ponižavanje prema ženama, kao jedan od akta nasilja, manifestuje se različitim intezitetima, a sve zavisno od lokalne, odnosno kulturološke i vjerske zajednice kojoj pripadaju, u kojoj žive ili borave...

Ne treba izgubiti iz vida da je nerijetko, da žene koje su doživjele iskustvo ponovljenih nasilja, stiču utisak da je upravo takvo ponašanje „normalno“, odnosno da je opšteprivatljivo u njihovoj sredini. Kao posljedica toga, veliki broj slučajeva je da se nasilje prema ženama tako prenosi iz generacije u generaciju, što predstavlja „zatvoreni krug“ u porodičnoj zajednici ili zajednici u kojoj žive ili borave. Nasilje nad ženama u svakom slučaju uništava samu srž društva, te ima negativne refleksije na porodicu i zajednicu u cijelini.

U radu će se izvršiti svobuhvatna analiza uticaja digitalne globalizacije na nasilje nad ženama, kao jedan od oblika društvenih devijacija. Takođe, u radu će se posvetiti pažnja i na nove pojave oblike nasilja nad ženama na Internetu, koji su s vremenom postali prisutni i na globalnom nivou, a kao posljedica sveopšte digitalizacije koja je zasigurno zauzela svoje mjesto u globalnom, odnosno međuzavisnom svijetu.

Takođe, analiziraće se da li je, te koliko je efikasna strategija savremene prevencije i suzbijanja nasilja nad ženama, koje je prisutno na Internetu, tj. na globalnoj digitalnoj mreži.

S obzirom na to, jedan od ciljeva samog istraživanja je i identifikacija indikatora koji ukazuju na uzroke i pojavne oblike nasilja nad ženama.

U ovom radu analiziraće se naučna i društvena opravdanost, koja se odnosi na savremenu prevenciju i suzbijanje nasilja nad ženama na Internetu.

Metodološki okvir istraživanja

Istraživanje digitalnog nasilja nad ženama zahtjeva multidisciplinarni pristup koji uključuje sociološku analizu, pravnu evaluaciju i statističke metode. Ovo istraživanje koristi metode kako bi pružilo sveobuhvatan uvid u sociološko-pravne aspekte digitalnog nasilja nad ženama. Takođe, uključuje proučavanje pravnih akata, relevantnih domaćih i međunarodnih zakona, kao i postojeće literature koja se bavi fenomenom digitalnog nasilja

Cilj ovog istraživanja je da se kroz analizu socioloških i pravnih aspekata digitalnog nasilja nad ženama identifikuju ključni oblici i posljedice ovog fenomena, kao i da se ocijeni efikasnost postojećeg pravnog okvira u zaštiti žrtava. Pored toga, rad nastoji da ispita u kojoj mjeri društveni faktori i stavovi utiču na percepciju i prijavljivanje digitalnog nasilja. Na osnovu nalaza, istraživanje teži da ponudi preporuke za unaprijeđenje zakonskih rješenja i edukaciju javnosti, čime bi se doprinijelo prevenciji i smanjenju ovog oblika nasilja.

Ovakav multidisciplinarni pristup pruža dublji uvid u uticaj digitalnog nasilja i efikasnost pravnih mehanizama u zaštiti žrtava.

2.1. Radna hipoteza:

Radna hipoteza u radu može se formulisati kao: „Digitalno nasilje nad ženama ima ozbiljne psihosocijalne posljedice koje značajno utiču na njihovu dobrobit i kvalitet života, dok postojeći pravni okvir nije dovoljno efikasan u zaštiti žrtava i prevenciji ovih oblika nasilja. Edukacija javnosti i unaprijeđenje zakonskih rješenja mogu doprinijeti smanjenju učestalosti digitalnog nasilja i pružanju adekvatne podrške ženama koje su mu izložene“.

2.2. Pomoćne hipoteze:

Kao polazna tačka za analizu digitalnog nasilja nad ženama, a sobzirom na različite sociološko-pravne aspekte, u radu će se kao pomoćne hipoteze navesti:

1. Postojeći zakonski okviri nisu dovoljno precizni i djelotvorni u prepoznavanju i sankcionisanju digitalnog nasilja nad ženama,
2. Žene koje su žrtve digitalnog nasilja doživljavaju značajne psihološke posljedice,
3. Edukacija i podizanje svijesti o oblicima i posljedicama digitalnog nasilja mogu smanjiti rizik od izloženosti žena ovim oblicima nasilja,
4. Većina žena ne prijavljuje digitalno nasilje zbog straha od osude, nepovjerenja u pravni sistem ili nedostatka podrške iz okruženja,
5. Različiti oblici digitalnog nasilja nad ženama utiču na njihovu sposobnost za aktivno učešće u online zajednicama i društvenim mrežama,
6. Društveni faktori, kao što su rodni stereotipi i patrijarhalni obrasci, doprinose normalizaciji digitalnog nasilja nad ženama,
7. Pojačano kažnjavanje i specijalizovane pravne mjere mogu doprinijeti odvratanju počinitelja digitalnog nasilja nad ženama.

2.3. Osnovne metode koje se koriste u radu prilikom istraživanja su:

Metode koje se koriste u radu mogu varirati u zavisnosti od specifičnih ciljeva istraživanja. Važno je kombinovati različite pristupe i prilagođavati ih specifičnim potrebama i uslovima svake situacije. Različite metode omogućavaju sveobuhvatan pristup istraživanju digitalnog nasilja nad ženama, a za bolje razumijevanje socioloških i pravnih aspekata ovog problema. Metode koje će se koristiti u radu su:

1. Analiza pravnih dokumenata – Primjenjuje se na proučavanje domaćih zakona, međunarodnih konvencija i drugih pravnih akata koji se bave digitalnim nasiljem. Ova metoda omogućava uvid u postojeći pravni okvir, identifikaciju pravnih praznina, kao i ocjenu efikasnosti zakonodavstva u zaštiti žena od digitalnog nasilja.
2. Pregled literature – Sistematski pregled akademskih radova i stručne literature koja se bavi digitalnim nasiljem nad ženama. Ova metoda omogućava identifikaciju ključnih teorijskih i empirijskih uvida, kao i kontekstualizaciju istraživanja u okviru postojeće literature.
3. Komparativna analiza – Poređenje zakonskih rješenja u različitim državama i međunarodnih standarda. Ova metoda omogućava identifikaciju najboljih praksi i prijedloga za unaprijeđenje zakonodavstva u oblasti zaštite od digitalnog nasilja.

Analiza i diskusija

U doba sveopšte digitalizacije u velikoj mjeri unaprijeđena je saradnja (razmjena informacija, obrada podataka, zajedničkih operativnih akcija...) nevladinih organizacija i državnih subjekata na lokalnom, nacionalnom i globalnom, tj. međunarodnom planu, a koji su uključeni u prevenciju i suzbijanju nasilja nad ženama. Takođe, globalnom digitalizacijom unaprijeđena je svakako i policijska saradnja između država, tj. „Međunarodna policijska saradnja“, a koja se realizuje putem međunarodnih policijskih organizacija, odnosno Europol-a i Interpol-a. Saradnja se realizuje u vidu „Policijske diplomatije“, koja uključuje prikupljanje i razmjena informacija, lociranje, zatim procesuiranje, kako počinitelja kao pojedinaca, tako i organizovanih kriminalnih grupa, a koje su izvršili ili vrše putem Interneta različite oblike nasilja nad ženama. U vremenu elektronske digitalizacije, uključujući i Web sajt-ove zvaničnih medijskih kuća, zatim društvene mreže kao što su Facebook, Instagram, Twitter, YouTube, Tik Tok, Messenger, takođe predstavljaju „nepresušan izvor“ koji se mogu iskoristiti za prikupljanje kvalitetnih informacija i podataka, kako o trenutnom stanju u okruženju, tako i u konkretnim državama, a sve u pogledu prevencije i suzbijanja nasilja nad ženama.

Iz teorijskog pristupa pokušać se pristupiti problemu istraživanja, odnosno utvrditi uticaj digitalne globalizacije na nasilje nad ženama, odnosno nasilje koje je izvršeno na njihovu štetu putem Interneta i velikog broja društvenih mreža. Kako u realnom životu, tako danas na internetu i različitim društvenim mrežama interneta (Facebook, Instagram, Twitter, YouTube, Tik Tok, Messenger) pojavio

se i to znatno agresivnije, veliki broj negativnih društvenih pojava, kao što su različite vrste uvreda, prijetnje, zatim rasizam, nacionalizam, seksizam, šovinizam, nasilje prema neistomišljenicima iz domena politike, sporta, kulture, zatim u pogledu seksualne opredjeljenosti (LGBT+ populaciji), zatim digitalnog nasilja putem Interneta u školama (poznato još kao cyber bullying). Takvi pozivi na nasilje su postali “nova normalnost” društva, te su zaokupirali mnoge društvene mreže širom Evrope i svijeta.

Pored digitalnog nasilja u političko – bezbjednosnom domenu, prisutni su i javni oblici digitalnog nasilja putem Interneta nad ženama, a u smislu spolnog uznemiravanja, uvreda, prijetnji, proganjanja i polnog uznemiravanja od strane odraslih pojedinaca (u najvećem broju slučajeva od strane bivšeg partnera/supruga), tako i od organizovanih kriminalnih grupa, nerijetko i od strane mladih.

Današnja velika dostupnost Interneta, zatim sve veća raširenost informacija i znatna upotreba društvenih mreža, između ostalog dovelo je do novog oblika digitalnog nasilja nad ženama (uključujući i djevojke, te djecu ženskog pola). Digitalno nasilje nad ženama dovelo je zasigurno do sve većeg globalnog problema sa izrazitim društvenim posljedicama.

Digitalno nasilje nad ženama ipak još uvijek nije u potpunosti uređeno sa pravne strane, a takođe nije u potpunosti definisano na nivou Evropske unije. Takođe do danas nema raspoloživih rezultata istraživanja koja su razvrstana po polu na temu raširenosti i negativnosti digitalnog nasilja nad ženama na području Evropske unije, a broj dostupnih istraživanja ograničen je i na nacionalnom nivou država članica Evropske unije. Ipak, dostupna istraživanja ukazuju, da su žene ipak češće žrtve određenih oblika digitalnog nasilja u odnosu na muškarce. Tako, istraživanje u kojem je učestvovalo više od 9 000 korisnika internetske mreže iz Njemačke, koje su bili u životnoj dobi od 10 do 50 godina, utvrdilo je, da su žene u velikom broju žrtve seksualnog uznemiravanja i uhođenja na internetu nego muškarci. (Europski institut za ravnopravnost spolova, 2017).

Dejana Cvetković, novinar iz Srbije i članica mreže “Novinarke protiv nasilja nad ženama” upozorava, da na ovaj problem treba da reaguje cijelo društvo. Dalje navodi da su društvene mreže i internet omogućili lakše proganjanje i kontrolu žena, a nasilje prema ženama upravo pokazuje ispoljavanje istorijskih nejednakih odnosa društvene moći, te se iz fizičkog „realnog“ prostora prenosi i u virtuelni. Anonimnost korisnika Interneta upravo je omogućila nasilnicima da i sa lažnih profila proganjaju bivše partnerke ili potpuno nepoznate žene, što činjenično pokazuje neželjeno, nasilno i kontinuirano pokušavanje uspostavljanja kontakta putem sredstva komunikacije, zatim stalan nadzor nad aktivnostima određene osobe i druge vrste digitalnog nasilja, a od kojih većina predstavljaju ozbiljna krivična djela, kao što su osvetnička pornografija ili prijetnje fizičkim nasiljem (<https://balkans.aljazeera.net teme/2022/5/1/digitalno-nasilje-kao-svakodnevnica-opasnost-u-nekoliko-klikova>).

Digitalno nasilje nad ženama, odnosno nasilje na internetu, te i nasilje nad ženama izvan njega treba smatrati jednom, a ne kao odvojene cijeline iz razloga, jer su u velikom broju slučajeva žene kao žrtve nasilja, zlostavljane kako „online“, tako i u stvarnim životnim okolnostima. Iako postoji slaganje oko toga šta je digitalno nasilje nad ženama, ipak do danas ne postoji jedna univerzalna definicija, ali niti prihvaćena podjela po vrstama takvog nasilja.

Ipak treba istaći da „UN Special Rapporteur on Violence against Women“ definiše digitalno nasilje kao „bilo koji čin rodno zasnovanog nasilja nad ženama, koji je učinjeno, potpomognuto djelimično ili u potpunosti upotrebom informaciono-komunikacionih tehnologija (IKT), a koje podrazumijevaju pametne mobilne telefone, Internet, različite društvene mreže na internetu, elektronski mediji, E-mail pošte, prema ženi/ama, jer upravo na takav način nesumnjivo pogađa žene (<https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/elektronicko-nasilje-nad-zenama-50237>). Takvi oblici rodno zasnovanog digitalnog nasilja uključuju „online“ govor mržnje, „trolling“, uznemiravanje na internetu, uhođenje na internetu, napad na privatnost, „doxing“, dijeljenje sadržaja bez pristanka, hakiranje, krađu identiteta, „cyberbullying“ i seksualno iskorištavanje ili osvetničku pornografiju.

Ipak pravna podloga koja se odnosi u vezi zaštite žena od digitalnog nasilja implementirana je u Konvenciji Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici „Istanbulska konvencija“ (2011), koja definiše opšte karakteristike rodno zasnovanog nasilja ali i obveze države članica u suzbijanju takvog pojavnog oblika nasilja (Šire v. Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici). Takođe, implementirana je u Dodatnom protokolu Savjeta Evrope, uz Konvenciju o kibernetičkom kriminalitetu (2001), čiji je cilj rješavanje svih oblika govora mržnje, uključujući i “seksistički govor mržnje” (Šire v. Konvencija o

kibernetičkom kriminalu). Treba napomenuti da po ovom pitanju, ne manje značajna je i Preporuka Odbora ministara 47 država članica Savjeta Evrope državama članicama o Vodiču za ljudska prava za korisnike interneta (2014) (Šire v. Vodič za ljudska prava za korisnike interneta), a sve u cilju donošenja novih mjera prevencije i zaštite ljudskih prava u pogledu na digitalni svijet.

Konvencija o visokotehnološkom (kibernetičkom) kriminalu Savjeta Evrope je prvi međunarodni sporazum, odnosno pravni akt, koji reguliše materijalni, procesni i međunarodni pravni okvir za krivična djela koja su izvršena putem računara, računarskih mreža, kao i korištenjem interneta i drugih računarskih mreža međunarodnog ili lokalnog karaktera. Krivična djela koja su određena konvencijom su: neovlašteni (protivpravni) pristup, neovlašteno (protivpravno) presretanje, ometanje toka podataka, ometanje računarskog sistema, zloupotreba uređaja, falsifikovanje izvršeno pomoću računara, prevara izvršena pomoću računara, krivična djela dječije pornografije i krivična djela autorskih i srodnih prava. Krivična djela koja su navedena Konvencijom kibernetičkog kriminala Savjeta Evrope predstavljaju minimum regulisanja i propisivanja krivičnopravne norme u domaćim zakonodavstvima država koje su je ratifikovale. Odlukom o ratifikaciji Konvencije o kibernetičkom kriminalu iz 2006. godine, Bosna i Hercegovina obavezala se na usvajanje pojmova u vezi sa računarskim kriminalom koji su ustanovljeni Konvencijom, usklađivanje svog materijalnog i procesnog krivičnog prava kao i međunarodnu saradnju na polju suzbijanja računarskog kriminala. Odlukom o ratifikaciji Dodatnog protokola uz Konvenciju o kibernetičkom kriminalu, a u vezi s kažnjavanjem djela rasističke i ksenofobične prirode učinjenih putem računarskih sistema takođe iz 2006. godine, Bosna i Hercegovina preuzela je obavezu inkriminisanja djela rasističke i ksenofobične prirode učinjenih putem računarskih sistema koja nisu bila obučena prethodno donesenom Konvencijom. Potrebno je preduzeti mjere u cilju usklađivanja krivičnih zakona u Bosne i Hercegovine sa Konvencijom o kibernetičkom kriminalu i njenim protokolom. (Šire v. Džumhur et al., 2022).

Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i sloboda

Kada se razmatraju ljudska prava, Evropska konvencija o ljudskim pravima ima zasigurno bitnu ulogu što se tiče ostvarivanja postavljenih ciljeva od strane Savjeta Evrope. Ovo je važan instrument međunarodnog javnog prava kojim se štite individualna prava, navedena u Dijelu I Konvencije (članovi 2-18) i Protokolima koji su sastavni dio konvencije, odnosno (Protokoli 1, 4, 6, 7 i 12). Vlade potpisnice, kao članice Savjeta Evrope saglasile su se o donošenju Konvencije o ljudskim pravima. Generalna skupština Ujedinjenih nacija proglasila je 10. decembra 1948. godine Evropsku konvenciju o zaštiti ljudskih prava i sloboda. Odredbe Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, potpisane su u Rimu 4. novembra 1950. godine. Smatra se, da ova Konvencija ima za cilj da učini sigurnim univerzalno i stvarno priznavanje i poštovanje u njoj proklamiranih prava. Smatrajući da je cilj Savjeta Evrope da se ostvari veće jedinstvo među njegovim članicama i da je jedan od načina postizanja tog cilja očuvanje i daljnje provođenje ljudskih prava i osnovnih sloboda. Takođe, potvrđujući ponovo svoju vjeru u osnovne slobode, a koje čine temelj pravde i mira u svijetu, odnosno koje se štite stvarnom političkom demokratijom i zajedničkim shvatanjem i poštovanjem ljudskih prava. Vlade Evropskih država su odlučne sa istim strijemljenjima i zajedničkim naslijeđem političkih tradicija, ideala, slobode i vladavine prava, te su preduzele prve korake prema zajedničkom sprovođenju određenih prava navedenih u Univerzalnoj deklaraciji. Evropska konvencija predstavlja obavezujući pravni akt za sve članice Savjeta Evrope. Konvencija ne samo da proklamoviše osnovna ljudska prava nego kreira i poseban sudski mehanizam njihove zaštite koji je jedinstven u svijetu i omogućava pojedincima podnošenje predstavke protiv države, ukoliko mogu potvrditi da su žrtve povrede nekih od prava garantovanih Konvencijom. Potvrđujući da Visoke strane ugovornice, u skladu sa načelom supsidijarnosti, imaju prvenstvenu odgovornost da osiguraju prava i slobode propisane ovom Konvencijom i njenim protokolima, te da pri tome uživaju slobodu procjene koja podliježe nadzoru Evropskog suda za ljudska prava uspostavljenog ovom Konvencijom. Da bi se osiguralo poštovanje obaveza koje su Visoke strane ugovornice u Konvenciji i njenim protokolima preuzele, uspostavljen je Evropski sud za ljudska prava koji djeluje na trajnoj osnovi. (Sredojević, 2023).

Evropski ženski lobi (European Women's Lobby)

Evropski ženski lobi predstavlja najveću žensku mrežu u Evropi, te predstavlja jedinu koja ima pravo prisustva i rada u Evropskom parlamentu. Taj Lobi čine nacionalne, nevladine i profesionalne mreže žena većine evropskih država. Lobi se prioritarno bavi rodnom ravnopravnošću. Svrha njihovog rada je, da nevladinim organizacijama pomognu u unaprijeđenju rada evropskih institucija, kao i lobiranju za njihovom većom prepoznatljivošću. Prema izvještaju Evropskog ženskog lobija (European Women's Lobby), digitalno nasilje često u kampanjama i medijima, a u vezi podizanja svijesti, prikazuje se kao rodno neutralno. Takođe, izuzimajući mnogobrojne faktore koji utiču na pojavu digitalnog nasilja, smatra se, da je takvo nasilje neutralno u smislu da na jednak način utiče na korisnice/ke interneta bez obzira na njihov pol/rod. Evidentno je, da žene i muškarci prijavljuju nasilje koje je učinjeno prema njima putem Interneta (društvenih mreža), ipak podaci pokazuju da su žene i djevojčice u odnosu na muškarce i dječake, najčešće žrtve „digitalnog“ nasilja. Takođe osim žena i djeca ženskog pola, nerijetko su digitalnom nasilju izložene žene na visokim funkcijama, političarke, predstavnice akademske zajednice, te aktivistkinje organizacija, koje zastupaju i javno izlažu svoje stavove na internetu, a koje se odnose za rodnu ravnopravnost i prava žena. (<https://mogudanecu.rs/wp-content/themes/azc-zene/assets/files/Digitalno-nasilje-protiv-zena-i-devojica.pdf>).

Evropski institut za ravnopravnost spolova (EIGE)

Predstavlja agenciju u Evropskoj uniji (EU) koja ima za cilj da sprovodi u praksu ravnopravnost polova kako u EU, tako i izvan te organizacije. Agencija je osnovana 2010. godine, a sjedište agencije je u Vilnius (Litva). Evropski institut za ravnopravnost polova (EIGE) sproveo je istraživanje koje se odnosi na utvrđivanje i analiziranje različitih obilka nasilja nad ženama i djevojkama na Internetu. Agencija dostavlja na raspolaganje svoja istraživanja, tj. obrađene podatke tako što sprovodi istraživanja i prikuplja statističke podatke o ravnopravnosti polova u EU, zatim nadzire kako EU ispunjava svoju međunarodnu obavezu u vezi uspostavljanja ravnopravnosti polova, a koja je poznata pod nazivom „Pekinška platforma za djelovanje“¹⁰². Takođe, Agencija o tome takođe podnosi godišnje izvještaje izvješće o postignutim ciljevima, aktivno se bori protiv nasilja nad ženama, te radi na koordinisanju evropske kampanje „Bijela vrpca“¹⁰³, a koja nastoji da angažuje i afirmiše muškarce na učestvovanje u kampanji. Agencija takođe prenosi svoja stečena znanja i internetske izvore, a naročito predstavlja „saveznika“ institucija Evropske unije, država članica EU u nastojanju, da okončaju pitanje nejednakosti spolova na prostoru Evropskog kontinenta i šire.

Agencija Ujedinjenih nacija za seksualno i reproduktivno zdravlje (UNFPA)

UNFPA predstavlja vodeću agenciju Ujedinjenih nacija koja promoviše zaštitu, a u vezi prisutnosti rodno zasnovanog nasilja sa akcentom u hitnim slučajevima. Takođe, Agencija je posvećena okončanju bilo kog oblika nasilja nad ženama i djevojkama, kako u stvarnom, tako i u virtuelnom svijetu. Što se tiče Bosne i Hercegovine ova Agencija je u saradnji sa zdravstvenim sektorom i partnerima, te radi na pronalaženju rješenja velikog broja problema koji se javljaju kod migranata i tražilaca azila u Bosni i Hercegovini

¹⁰² Pekinška deklaracija i Platforma za akciju je usvojena na Četvrtoj svjetskoj konferenciji o ženama, koja je održana 15. septembra 1995. godine. Pekinška deklaracija polazi od principa da su ženska prava ljudska prava, takođe smatra da je neophodno preduzeti široke institucionalne promjene kako bi se smanjili vojni izdaci i omogućila globalna promocija ljudskih prava i nenasilnog rješavanja konflikta. Deklaracija takođe smatra da je neophodno obezbijediti učešće žena u procesima zaključivanja mira i rješavanja konflikta, kao i zaštitu žena u ratnim područjima i izbjegličkim logorima.

¹⁰³ Međunarodni dan borbe protiv nasilja nad ženama koji se sprovodi svakog 25. novembra širom Evrope, a u okviru kampanja „Bijela vrpca - muškarci u borbi protiv nasilja nad ženama“ i „Porodice bez nasilja“. Kampanja svakako bude veoma medijski praćena od mnogih poznatih medijskih kuća.

(<https://help.unhcr.org/bosniaandherzegovina/bs/where-to-seek-help/united-nations-population-fund/>). Agencija je 15.12.2022. godine u Sarajevu održala Konferenciju pod nazivom „Digitalno nasilje je stvarno – put ka prevenciji digitalnog nasilja i zaštiti žena u virtuelnim prostorima“, a kao nastavak globalnog predstavljanja u New Yorku tokom „16 Dana aktivizma protiv nasilja nad ženama“. Tokom održane Konferencije, John Kennedy Mosoti, predstavnik UNFPA u BiH istakao je, da „...u bilo kom prostoru, tj. bilo stvarnom ili virtuelnom, nema mjesta nasilju nad ženama i djevojčicama“. Takođe, na konferenciji je naglašeno, da treba ozbiljno shvatiti rodno zasnovano nasilje na Internetu. (Šire v. UNFPA u BiH: Bodyright, novi simbol zaštite od digitalnog nasilja).

Takođe, što se tiče pitanja kršenja ljudskih prava putem visokotehnoloških aktivnosti, u Agenciji su stava, da predstavlja izazov ne samo za pravnike i osobe koje se bave zaštitom i promocijom ljudskih prava, već za svaku osobu, a s obzirom da visoke tehnologije ulaze u sve sfere života. Visoke tehnologije dobijaju na značaju kada se koriste za aktivnosti koje dotiču prava pojedinca posebno kada ulaze u sferu njegovog privatnog života i kada postaju objekat putem kojeg se krši prava na privatnost i/ili ugrožava sigurnost osobe. Shodno međunarodnim standardima ljudskih prava, u ovakvim situacijama, od države se traži da osigura mehanizme zaštite. Dodatni izazov je kada se koriste visoke tehnologije za ugrožavanje prava osoba koje se smatraju posebno ugroženi kao što su djeca, žene, osobe s invaliditetom. Ovaj oblik nasilja usmjeren prema ženama i djevojčicama je ukorijenjen i u rodnoj neravnopravnosti i diskriminaciji žena i djevojčica i sprovodi se kroz različite oblike kao što su cyber uznemiravanje, korištenje skrivenih kamera, korištenje špijunskog softvera, kontrolu pristupa žena tehnologiji, praćenje kretanja žena putem GPS tehnologije, govor mržnje, doxxing i korištenje slika i videa bez pristanka, kao što su deepfakes. (Šire v. Džumhur et al., 2022).

Gender centar-Centar za jednakost i ravnopravnost polova Republike Srpske

Što se tiče subjekata zaštite kada su u pitanju žene kao žrtve nasilja, podrazumijevajući nasilje u porodici i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja, veliku ulogu ima i Centar za jednakost i ravnopravnost polova – Gender centar¹⁰⁴ čiji je osnivač Vlada Republike Srpske. Cilj djelovanja Centra je prvoshodnopr podrška uvođenju jednakosti i ravnopravnosti polova u sve oblasti života i rada na području Republike Srpske preko politike, programa, zakona, a u saradnji domaćim i međunarodnim institucijama i organizacijama, ali u skladu sa nacionalnim zakonima, međunarodnim konvencijama i sporazumima ratifikovani od strane Republike Srpske (BiH).

Takođe Gender centar je kroz svoj rad objavio nekoliko priručnika i to „Multisektorski odgovor na nasilje nad ženama i nasilje u porodici“ (2018), „Smjernice za primjenu Konvencije Savjeta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama u porodici“ (2017), „Modul za multisektorsku obuku za pružaoce usluga na lokalnom nivou vlasti u skladu sa Konvencijom Savjeta Evrope o sprečavanju i suzbijanju nasilja nad ženama u porodici“ (2017), a što svakako predstavlja jedan od okvira reagovanja na nasilje u porodici i druge oblike rodno zasnovanog nasilja. (Šikman, 2021).

Zakonodavstvo BiH i nasilje uz upotrebu informaciono-komunikacionih tehnologija (IKT)

Ovdje je riječ u pogledu BiH zakonodavstva (RS, FBiH, Distrikt Brčko), koje se odnosi na pravnu zaštitu žena, a u pogledu digitalnog nasilja nad ženama i sankcionisanja izvršilaca istih. Generalno, u zakonodavstvu Bosne i Hercegovine, još uvijek ne postoji donešen Zakon o internet nasilju ili neki drugi zaseban Zakon u kojem bi bili definisani pojmovi, odredbe i sankcije u vezi počinjenog digitalnog nasilja uopšte, podrazumijevajući i digitalno nasilje nad ženama. Krivični zakoni u Bosni i Hercegovini, ne definišu kao posebno krivično djelo digitalno nasilje nad ženama ili nasilje nad ženama putem informaciono-komunikacionih tehnologija (IKT). Odredbe koje su

¹⁰⁴ Centar za jednakost i ravnopravnost polova - Gender centar je osnovan Odlukom Vlade Republike Srpske u decembru 2001. godine. Osnivanje ovakvog tijela na entitetskom nivou je bio jedan od uslova za ulazak Bosne i Hercegovine u Savjet Evrope. Cilj djelovanja je podrška uvođenju jednakosti i ravnopravnosti polova u sve oblasti života i rada u Republici Srpskoj kroz zakone, politike i programe, u saradnji sa domaćim i međunarodnim institucijama i organizacijama, u skladu sa domaćim zakonima i međunarodnim konvencijama i sporazumima ratifikovanim od strane naše države.

definisane u postojećim krivičnim zakonima, mogu poslužiti zaštiti žrtava nasilja, odnosno žena, ali samo ukoliko je nasilje kao takvo ili nedozvoljeno krivično djelo učinjeno od strane drugog lica (nasilnika), putem informaciono-komunikacionih tehnologija (IKT) ili u vezi sa IKT-om. Bitno je istaći, da pojedina krivična djela mogu se dovesti u vezu sa digitalnim nasiljem nad ženama, samo, ukoliko je djelo (nasilje) kao takvo, ostvareno kroz bitna obilježja taksativno već navedenih krivičnih djela u važećim krivičnim zakonima u Bosni i Hercegovini. Veliki problem BiH zakonodavstva po pitanju ove problematike je svakako nedostatak preventivnih diskusija, radionica edukacija, programa i sl., a koji bi trebali svakako biti i medijski praćeni, kako bi se upoznala i domaća javnost. Ipak, što se tiče najčešćih oblika „online“, tj. digitalnog nasilja nad ženama, takvo nasilje predstavlja objavljivanje pornografskog sadržaja bez pristanka žrtve, odnosno poznatije kao seksualno iskorištavanje na internetu ili u novije vrijeme terminom „osvetnička pornografija“. Takav termin u javnosti i medijima je prihvaćen, a podrazumijeva da se konkretno misli o zloupotrebi video snimaka sa polno eksplicitnim sadržajem, konkretno radi se o povredi na privatnost ličnosti, koja kao posljedicu ima, konstatovanje teških psihičkih posljedica za žrtvu uopšte, pa tako i za žene kao žrtve digitalnog nasilja.

Zakonodavstvo Republike Srpske i pravna regulativa

Sto se tiče pravne regulative u zakonodavstvu Republike Srpske, a koja definiše sve potrebne elemente i radnje koje se mogu dovesti u vezu digitalnog nasilja nad ženama, u ovom dijelu će se konkretnije obrazložiti definisani pojmovi u unaprijed važećim zakonima.

Zakon o javnom redu i miru Republike Srpske u Glavi I, Osnovne odredbe, Značenje izraza, u članu 2. definiše pojam javnog mjesta. Tako u stavu 3. istog člana „*Javno mjesto u smislu ovog zakona, jeste mjesto na kojem je slobodan pristup pojedinačno neodređenim licima bez uslova ili pod određenim uslovima, kao i prostorije državnog organa, privrednog društva, drugog pravnog lica i drugih mjesta kada je, usljed blizine ili izloženosti vidiku ili čujnosti, izvršenom radnjom došlo do uznemiravanja ili negodovanja građana*“. U stavu 4. istog zakona definiše se „*Javno mjesto, u smislu ovog zakona, jeste i svako drugo mjesto na kojem je počinjen prekršaj, a posljedica je nastupila na javnom mjestu*“, dok stav 6. istog člana definiše „*Gramatički izrazi upotrijebljeni u ovom zakonu za označavanje muškog i ženskog roda podrazumijevaju oba pola*“ (Zakon o javnom redu i miru Republike Srpske, Službeni glasnik RS, br. 11/15 i 58/19).

U Glavi III, Osnovni prekršaji javnog reda i mira, konkretno u članu 8. istog zakona, definiše se prekršaj „*Vrijeđanje*“, odnosno „*Ko grubim vrijeđanjem drugog lica na političkoj, vjerskoj ili nacionalnoj osnovi ili drugim bezobzirnim ponašanjem izazove osjećanje fizičke ugroženosti ili uznemirenosti građana kazniće se...*“. Nadalje, član 11. istog zakona definiše prekršaj „*Ugrožavanje bezbjednosti prijetnjom napada na život, tijelo ili imovinu*“, a koji glasi „*Ko ugrožava bezbjednost ili izaziva osjećanje ugroženosti drugog prijetnjom da će napasti na njegov život, tijelo ili imovinu ili život, tijelo ili imovinu njemu bliskog lica kazniće se...*“. Član 19. istog zakona definiše prekršaj „*Prostitucija*“, a koji glasi „*Ko za novčanu ili drugu korist nudi ili traži usluge prostitucije kazniće se...*“ (Ibid.).

Bitno je istaći, da gore navedeni prekršaji mogu biti predmet rasprave po pitanju digitalnog nasilja nad ženama, imajući u vidu da je u predmetnom zakonu definisan pojam javnog mjesta, što s dovodi do zaključka da digitalne mreže, konkretno Internet i druge društvene mreže na internetu, kao što su Facebook, Instagram, Twitter, YouTube, Tik Tok, Messenger... podrazumijevaju da su javno mjesto.

Krivični zakonik Republike Srpske u Glavi XIII, obrazlaže oblast krivičnih djela protiv sloboda i prava građana, konkretnije u članu 139. KD „*Povreda ravnopravnosti građana*“, koji definiše „*Ko na osnovu razlike u rasi, boji kože, vjeri, polu, rodu ili rodnom identitetu, jeziku, političkom ili drugom ubjeđenju, seksualnom opredjeljenju, nacionalnoj ili etničkoj pripadnosti, imovinskom stanju, rođenju ili socijalnom porijeklu, obrazovanju ili društvenom položaju ili nekom drugom ličnom svojstvu, uskrati ili ograniči slobodu ili pravo čovjeka utvrđeno ustavom, zakonom ili ratifikovanim međunarodnim ugovorom, ili ko na osnovu ove razlike...kazniće se...*“ (Krivični zakonik Republike Srpske, Službeni glasnik RS, br. 64/17, 104/18 – odluka US, 15/21, 89/21 i 73/23). Član 144. stav 1. istog zakonika definiše KD „*Proganjanje*“, a koji glasi „*Ko uporno i kroz duže vrijeme prati ili uhodi drugo lice ili s njim direktno ili preko trećeg lica nastoji uspostaviti ili uspostavlja neželjeni kontakt ili*

na drugi način kod tog lica izaziva promjene životnih navika, tjeskobu ili strah za vlastitu sigurnost ili sigurnosti njemu bliskih lica, kazniće se...“, dok stav 2. istog člana „Ako je djelo iz stava 1. ovoga člana izvršeno u odnosu na sadašnjeg ili bivšeg bračnog ili vanbračnog partnera, lica sa kojim je izvršilac bio u intimnoj vezi ili prema djetetu, učinilac će se kazniti...“. Nadalje, član 149. stav 1. istog zakonika definiše KD „Zlostavljanje, mučenje i drugo neljudsko i ponižavajuće postupanje“, a koji glasi „Ko zlostavlja drugog ili prema njemu postupa na način kojim se vrijeđa ljudsko dostojanstvo, kazniće se...“, dok stav 2. istog člana nadalje obrazlaže „Ko primjenom sile, prijetnje ili na drugi nedozvoljen način drugome nanese veliku bol ili teške patnje sa ciljem da od njega ili nekog drugog lica dobije priznanje, iskaz ili obavještenje, ili da se on ili neko drugo lice zastraši ili nezakonito kazni ili to učini iz bilo kojeg drugog razloga zasnovanog na bilo kom obliku diskriminacije, kazniće se...“ (Ibid.).

Član 153. istog zakonika definiše KD „Povreda tajnosti pisma ili drugih pošiljki“ definišući u stavu 1. „Ko neovlašteno otvori tuđe pismo ili telegram ili kakvo drugo zatvoreno pismo ili pošiljku ili na drugi način povrijedi njihovu tajnost ili neovlašteno zadrži, prikrije, uništi ili drugom preda tuđe pismo, telegram, zatvoreno pismo ili pošiljku, kazniće se...“, stav 2. „Ko u namjeri da sebi ili drugom pribavi korist ili da drugom nanese štetu, saopšti drugom sadržinu koju je saznao povredom tajnosti tuđeg pisma, telegrama ili nekog drugog zatvorenog pisma ili pošiljke, ili se tom sadržinom posluži, kazniće se...“, stav 3. „Ako djelo iz st. 1. i 2. ovog člana učini službeno lice zloupotrebom položaja ili ovlaštenja, poštanski ili drugi službenik kome je povjereno preuzimanje, prenos ili uručivanje tuđih pisama, telegrama ili drugih pošiljki, kazniće se za djelo iz stava 1. kaznom...“, a za djelo iz stava 2. kaznom... i stav 4. „Gonjenje za djelo iz stava 1. ovog člana preduzima se po prijedlogu“.

Izmjene u zakoniku koje se odnose na „cyberbullying“ i „osvetničku pornografiju“ – Razlog za posljednju inicijativu za promjenu Krivičnog zakonika RS je tragedija iz Laktaša u kojoj se dječak ubio zbog nasilja koje je trpio na internetu. Iako je to samo jedna od nekoliko napravljenih izmjena, dijelovi zakona koji se odnose na ovakve primjere, dobili su svoje pozitivne izmjene. Uz član 156. koji definiše KD „Neovlašteno fotografisanje“, dodat je novi član 156a., a koji se odnosi na KD „Neovlašteno objavljivanje i prikazivanje tuđeg spisa, portreta i snimka“.

Član 156. istog zakonika definiše KD „Neovlašteno fotografisanje“, odnosno u stavu 1. „Ko neovlašteno sačini fotografski, filmski ili drugi snimak nekog lica ili njegovih prostorija bez njegove saglasnosti, povređujući time posebno njegovu privatnost, ili ko takav snimak preda ili pokazuje trećem licu ili mu na neki drugi način omogući da se s njim upozna, kazniće se...“, i u stavu 2. „Ako djelo iz stava 1. ovog člana učini službeno lice zloupotrebom službenog položaja ili ovlaštenja, kazniće se...“. Takođe, u članu 156a definisano je KD „Neovlašteno objavljivanje i prikazivanje tuđeg spisa, portreta i snimka“, na način da je u stavu 1. navedeno „Ko objavi ili prikaže spis, portret, fotografiju, video-zapis, film ili fonogram ličnog karaktera, bez pristanka lica koje je spis sastavilo ili na koga se spis odnosi, odnosno bez pristanka lica koje je prikazano na portretu, fotografiji, video-zapisu ili filmu ili čiji je glas snimljen na fonogramu ili bez pristanka drugog lica čiji se pristanak po zakonu traži, a takvo objavljivanje ili prikazivanje je imalo ili moglo da ima štetne posljedice po lični život tog lica, kazniće se...“, u stavu 2. „Ako je djelo iz stava 1. ovog člana učinjeno prema članu porodice ili porodične zajednice ili prema nekom drugom licu u namjeri nanošenja štete ugledu tog lica, učinilac će se kazniti...“, te u stavu 3. „Ako je usljed djela iz st. 1. ili 2. ovog člana teže narušeno zdravlje lica čiji je spis, portret ili snimak objavljen, učinilac će se kazniti..., a ako je to dovelo do smrtnih posljedice, učinilac će se kazniti...“ (Ibid.).

U Glavi XIII, istog zakonika obrazlaže se oblast krivičnih djela protiv polnog integriteta. Konkretnije, u članu 166. KD „Polna ucijena“, koji definiše „Ko drugog prinudi na obljudu ili s njom izjednačenu polnu radnju upotrebom sile ili prijetnje da će neposredno napasti na život ili tijelo tog ili njemu bliskog lica, kazniće se...“. Nadalje, član 169. stav 1. istog zakonika definiše KD „Navođenje na prostituciju“, a koji glasi „Ko radi zarade ili druge koristi navodi, podstiče ili namamljuje drugoga na pružanje seksualnih usluga ili na drugi način omogući njegovu predaju drugome radi pružanja seksualnih usluga, ili na bilo koji način učestvuje u organizovanju ili vođenju pružanja seksualnih usluga, kazniće se...“, dok stav 2. istog člana proširuje radnju i težinu izvršenog djela „Ako je djelo iz stava 1. ovog člana izvršeno prema više lica, učinilac će se kazniti...“ (Krivični zakonik Republike Srpske, Službeni glasnik RS, br. 64/17, 104/18 – odluka US, 15/21, 89/21 i 73/23).

Što se tiče gore opisanih krivičnih djela, ipak treba izdvojiti još tri krivična djela, koja su po svojoj radnji najviše zastupljena na Internetu, te prethodno gore navedenim društvenim mrežama, te koja su usmjerena prema ženama kao žrtvama digitalnog nasilja. U pitanju su krivična djela „Polno uznemiravanje“, „Zloupotreba fotografije i video-zapisa polno eksplicitnog sadržaja“ i „Javno izazivanje i podsticanje nasilja i mržnje“.

Kada je riječ o krivičnom djelu „Polno uznemiravanje“, a koje se odnosi na ženu kao žrtvu nasilja, potrebno je istaći da, polno uznemiravanje je samo jedan od oblika seksualnog uznemiravanja. (nema razlike kada su u pitanju žrtve takvog krivičnog djela, odnosno da li je u pitanju žrtva muškog ili ženskog pola). Ovakvoj kvalifikaciji djela u našem zakonodavstvu nije se davalo previše prostora za diskusiju, odnosno nije bilo zapažene diskusije od strane istraživača ali niti u sudskoj praksi. Polno uznemiravanje kao pojam u kriminološkim naukama prepoznat je prvo u Sjedinjenim Američkim Državama, pa tek mnogo decenija kasnije na Evropskom tlu. Seksualno, tj. polno uznemiravanje prvenstveno nad ženama, bilo je identifikovano sedamdesetih godina prošlog vijeka. U tom periodu pojavili su se prvi radovi autora koji su počeli govoriti o ovoj problematici.

Polnom uznemiravanju pažnja se tek posvećuje donošenjem „Istanbulske konvencije“ (Šire v. Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici) u Savjetu Evrope, 11.05.2011. godine sa zvaničnim nazivom „Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici“. Konvencija je ratifikovana, a njene odredbe implementirane u nacionalna, odnosno krivična zakonodavstva. U ovoj konvenciji data je definicija „polno uznemiravanje“, a tim je nametnuta i obaveza državama članicama, da preduzmu mjere i sankcionišu izvršioci ovog djela. Treba istaći da Istanbulskom konvencijom polno uznemiravanje je definisano kao „neželjeno verbalno ili neverbalno, odnosno fizičko ponašanje seksualne prirode u svrhu, odnosno uz ishod povrede dostojanstva lica, pogotovo kada se stvara neprijateljska, ponižavajuća ili uvrijedljiva atmosfera“. S tim u vezi, države članice treba da preduzmu mjere i radnje da ovi oblici nasilja budu predmet krivične ili druge pravne sankcije, te da se sankcioniše takođe i pomaganje, podstrekavanje ili pokušaj ovog oblika nasilja (Miladinović, 2022).

Naime, u istom zakoniku član 170. stav 1. obrazlaže KD „Polno uznemiravanje“, a koje se odnosi na „*Ko polno uznemirava drugo lice, kazniće se...*“, u stavu 2. „*Ako je djelo iz stava 1. ovog člana učinjeno prema licu koje je u odnosu podređenosti ili zavisnosti prema učiniocu ili koje je posebno ranjivo zbog uzrasta, bolesti, invaliditeta, zavisnosti, trudnoće, teške tjelesne ili duševne smetnje, učinilac će se kazniti...*“, stavu 3. „*Ako je polno uznemiravanje učinjeno korištenjem kompjuterske mreže ili nekog drugog vida komunikacije, učinilac će se kazniti...*“ i u stavu 4. „*Polno uznemiravanje je svako verbalno, neverbalno ili fizičko neželjeno ponašanje polne prirode koje je usmjereno na povredu dostojanstva nekog lica u sferi polnog života, a koje izaziva strah ili stvara neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje*“. (Krivični zakonik Republike Srpske, Službeni glasnik RS, br. 64/17, 104/18 – odluka US, 15/21, 89/21 i 73/23).

Osim toga, postoji još jedna pozitivna izmjena, a koja bi mogla stati u borbu protiv „osvetničke pornografije“ što je termin za objavljivanje eksplicitnog pornografskog sadržaja bivših partnera. Prema novom članu 170a koji glasi „Zloupotreba fotografije i video-zapisa polno eksplicitnog sadržaja“, u zavisnosti od toga koje su posljedice takvog sadržaja nakon njegove objave, zavisit će i kazna počinioca. S tim u vezi, član 170a, stav 1. definiše „*Ko zloupotrijebi odnos povjerenja i bez pristanka drugog lica učini dostupnim trećem licu fotografiju ili snimak polno eksplicitnog sadržaja koja je sačinjena uz pristanak tog lica za ličnu upotrebu i time povrijedi privatnost tog lica, kazniće se...*“, stav 2. „*Kaznom iz stava 1. ovog člana kazniće se i ko izradi novu ili preinači postojeću fotografiju ili snimak polno eksplicitnog sadržaja drugog lica i taj snimak upotrijebi kao pravi i time povrijedi privatnost drugog lica*“, stav 3. „*Ako je krivično djelo iz st. 1. i 2. ovog člana učinjeno putem kompjuterskog sistema ili kompjuterske mreže ili na drugi način kojim je omogućeno da fotografija ili snimak postanu dostupni većem broju lica, učinilac će se kazniti...*“ i stav 4. „*Fotografije i snimci ili sredstva kojima je izvršeno krivično djelo iz ovog člana, oduzeće se*“ (Ibid.).

Krivično djelo kojim se inkriminiše nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici sadržano je u članu 190. stav 1-6, gdje definiše u stavu 1. „*Ko primjenom nasilja, prijetnjom da će napasti na život ili tijelo, drskim ili bezobzirnim ponašanjem ugrožava spokojstvo, tjelesni integritet ili duševno zdravlje člana svoje porodice ili porodične zajednice, kazniće se...*“. (Krivični zakonik Republike Srpske, Službeni glasnik RS, br. 64/17, 104/18 – odluka US, 15/21, 89/21 i 73/23). Po preporuci Agencije – UNFPA potrebno je izvršiti dopunu člana 190. na način, da se kao poseban oblik ovog

djela propiše radnja: „neovlašteno objavljivanje ili dijeljenje fotografija i snimaka koji se odnose na intimni život člana porodice ili porodične zajednice putem informaciono komunikacione tehnologije, bez obzira na činjenicu da je učinilac u posjed snimaka ili fotografija došao sa ili bez pristanka žrtve“. (Džumhur et al., 2022).

Takođe u Glavi XXVIII, istog zakonika obrazlaže se oblast krivičnih djela protiv javnog reda i mira, konkretnije u članu 359. KD „Javno izazivanje i podsticanje nasilja i mržnje“, koji definiše „Ko putem štampe, radija, televizije, kompjuterskog sistema ili društvene mreže, na javnom skupu ili javnom mjestu ili na drugi način javno poziva, izaziva ili podstiče ili učini dostupnim javnosti letke, slike ili neke druge materijale kojima se poziva na nasilje ili mržnju usmjerenu prema određenom licu ili grupama zbog njihove nacionalne, rasne, vjerske ili etničke pripadnosti, boje kože, pola, seksualno opredjeljenja, invaliditeta, rodnog identiteta, porijekla ili kakvih drugih osobina, kazniće se...“. (Krivični zakonik Republike Srpske, Službeni glasnik RS, br. 64/17, 104/18 – odluka US, 15/21, 89/21 i 73/23).

Zaključak

Digitalno nasilje nad ženama ima negativan uticaj u bilo kojoj dobi njihovog emocionalnog, psihičkog ili fizičkog razvoja. Svako digitalno nasilje prema ženi kao pojedincu stvara neposredni rizik na njeno psihičko i fizičko zdravlje, a koje se negativno manifestuje u njenom daljem životu. Nadalje, svako digitalno nasilje prema djevojčicama, takođe ima negativne manifestacije u razvoju i formiranju ličnosti. Država kao subjekt međunarodnog prava zasigurno ima opravdan motiv i obavezu u sprovođenju nacionalne prevencije, koja je od značaja u suzbijanju digitalnog nasilja nad ženama. U velikom broju Internet i društvene mreže koriste se upravo sa namjerom pojedinca, da se osoba (u ovom radu žena) na koju je nasilje usmjereno uznemiri, ponizi ili povrijedi, takođe, često se podstiče i grupna mržnja prema ženi ili ženama, podrazumijevajući vrijeđanje, uznemiravanje, praćenje, urušavanje privatnosti na bilo kojoj osnovi, kao i širenje eksplicitnih video snimaka, zatim neprimjerenih i uvredljivih komentara itd. Preventivne mjere i aktivnosti na sprečavanju i suzbijanju digitalnog nasilja nad ženama su na teretu i realizaciji svih subjekata zaštite, kako na lokalnom, tako i na nacionalnom nivou. Korištenje međunarodnih standarda u domaćem nacionalnom zakonodavstvu, svakako predstavlja veliki doprinos unapređenju preventivnog rada subjekata zaštite. Ipak potrebno je kontinuirano nadograđivati preventivnu politiku u vezi zaštite žena od digitalnog nasilja, imajući u vidu, da prisutnost novih informaciono-komunikacionih tehnologija i masovnost njenih korisnika, dovelo je do novih pojava oblika nasilja nad ženama. Svi subjekti zaštite treba da i u budućem vremenu nastave sa razvijanjem novih strategija preventivnog djelovanja, dok njihovi pripadnici da se kontinuirano osposobljavaju, kako bi ženama kao žrtvama digitalnog nasilja pružili adekvatnu zaštitu i podršku.

Bibliografija

1. Džumhur J.; Marković I.; Boškova N.; Vilić V.; Ahmetaj E. (2022). Zakonodavna mapa puta za prevenciju rodno zasnovanog nasilja putem informacijsko-komunikacijskih tehnologija (IKT) u Bosni i Hercegovini, Sjevernoj Makedoniji, Srbiji i Kosovu*. Sarajevo. UNFPA, 6, 15-17.
2. Europski institut za ravnopravnost polova. (2017). Nasilje nad ženama i djevojkama na internetu, Zagreb, 1.
3. Miladinović, A. (2022). Polno uznemiravanje, Mreža žena MUP RS, Banja Luka, 12. i 13.
4. Sredojević, O. (2023). Prava maloljetnih prestupnika kroz prizmu resocijalizacije, Banja Luka. Centar modernih znanja, Zbornik radova, Originalni naučni rad, VIII međunarodna naučna konferencija „Društvene devijacije“ – „Pravo na zdravlje i obrazovanje – univerzalna ljudska prava“, 647.
5. Šikman, M. (2021). Zaštita žrtava nasilja u porodici i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja, Bezbjednost-Policija-Građani, Časopis Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske, Banja Luka, 18. i 19.

Zakoni, konvencije i rezolucije:

1. Savjet Evrope (2011). Konvencija o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, Istanbul. Preuzeto sa: <https://rm.coe.int/168046246e>. Očitano: 06.11.2024. godine.

2. Savjet Evrope (2001). Konvencija o kibernetičkom kriminalu, Budimpešta. Preuzeto sa: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016802fa401>. Očitano: 07.11.2024. godine.
3. Savjet Evrope (2014). Preporuka CM/Rec 6 i objašnjenje, Vodič za ljudska prava za korisnike interneta. Preuzeto sa: <https://policija.gov.hr/UserDocsImages/Vijesti/2021/02/Vodi%C4%8D%20za%20ljudska%20prava%20za%20korisnike%20interneta.pdf>. Očitano: 07.11.2024. godine.
4. Krivični zakonik Republike Srpske, Službeni glasnik RS, br. 64/17, 104/18 – odluka US, 15/21, 89/21 i 73/23. Čl. 139, 144. st. 1. i 2., čl. 149. st. 1. i 2., čl. 153, st. 1-4., čl. 156, st. 1. i 2., čl. 156a. st. 1-3, čl. 166, 169. st. 1. i 2., čl. 170. st. 1-4., čl. 170a. st. 1-4 i čl. 359.
5. Zakon o javnom redu i miru Republike Srpske, Službeni glasnik RS, br. 11/15 i 58/19. Čl. 2. st. 3, 4. i 6., čl. 8, 11. i 19.

Internet izvori:

1. Aljazeera (2022). Digitalno nasilje kao svakodnevica: Opasnost u nekoliko klikova, Sarajevo. Preuzeto sa: <https://balkans.aljazeera.net teme/2022/5/1/digitalno-nasilje-ka0-svakodnevica-opasnost-u-nekoliko-klikova>. Očitano: 06.11.2024. godine.
2. Ileš, M. (2007). Digitalno nasilje protiv žena i djevojčica – Digitalno nasilje je rodno obojeno, Autonomni ženski centar, Beograd, 1-6. Preuzeto sa: <https://mogudanecu.rs/wp-content/themes/azc-zene/assets/files/Digitalno-nasilje-protiv-zena-i-devojica.pdf>. Očitano: 05.11.2024. godine.
3. IUS-INFO (2022). Elektroničko nasilje nad ženama, Zagreb. Preuzeto sa: <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/elektronicko-nasilje-nad-zenama-50237>. Očitano: 06.11.2024. godine.
4. UNHCR – Help Bosnia and Herzegovina, UNFPA. Preuzeto sa: <https://help.unhcr.org/bosniaandherzegovina/bs/where-to-see0-help/united-nations-population-fund/>. Očitano: 06.11.2024. godine.
5. radiosarajevo.ba (2022). UNFPA u BiH: Bodyright, novi simbol zaštite od digitalnog nasilja, Sarajevo. Preuzeto sa: <https://radiosarajevo.ba/vijesti/bosna-i-hercegovina/un-u-bih-bodyright-novi-simbol-zastite-od-digitalnog-nasilja/477838>. Očitano: 06.11.2024. godine.

SOCIOLOGICAL AND LEGAL ASPECTS OF DIGITAL VIOLENCE AGAINST WOMEN

Ognjen Sredojević, MA

*Graduated in Law of Internal Affairs, Master of political science – international relations,
PhD student at the Faculty of Political Sciences, University in Banja Luka,
Senior Inspector of Police,
commander of the High School of Internal Affairs, Directorate for Police Education,
Ministry of Internal Affairs of the Republic of Srpska*

Abstract: Digital violence against women is becoming an increasingly prevalent phenomenon in modern society, leading to numerous sociological and legal challenges. This paper examines the sociological and legal aspects of digital violence, analyzing its forms, consequences, and social impact, as well as the legal mechanisms for protecting victims and holding perpetrators accountable. The subject of the research encompasses various forms of digital violence against women, including cyberbullying, online harassment, malicious sharing of private information, and sending threatening messages. The aim of the paper is to assess the impact of digital violence on the psychosocial well-being of women, as well as the effectiveness of the legal framework in preventing and sanctioning this form of violence. This research uses the analysis of legal acts, empirical data, as well as sociological theories that help in better understanding the motivations of perpetrators and the consequences for the victims. The conclusions of the paper highlight the need for the improvement of legal solutions and public education on the issues of digital violence, with a particular emphasis on vulnerable groups such as women.

Keywords: digital violence, women, sociological aspects, legal aspects, online harassment, cyberbullying, legal protection, psychosocial consequences, education.